

Dilnoza XAMROYEVA,

Jizzax shahridagi Prezident maktabi ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

E-mail: ilhomovadilnoza407@gmail.com

Ma'rufjon ABDUG'ANIYEV,

Jizzax shahridagi Prezident maktabi ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

E-mail: marufjonabduganiyev91@gmail.com

DSc, professor B.Qurbonova taqrizi asosida

ADABIYOT FANIDA LOYIHA ISHLARINI TASHKIL ETISH METODIKASI

Аннотация

Ushbu maqola adabiyot fanlarida loyiha ishlarining ahamiyati, o'quvchilarning o'quv jarayonida faollashuvi, mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishdagi o'rni, shuningdek, o'zbek xalq qo'shiqlari mavzusidagi loyiha ishi namunasi orqali ta'limda qo'llanish imkoniyatlari haqida yoritadi. Maqolada loyiha ishlarining ilmiy-metodik asoslari va adabiyot o'qitishdagi roli muhokama qilinadi. Shuningdek, maqolada N.Rahmonov, A.Murodov, Z.Tursunov va M.Qodirov kabi adabiyotshunos olimlarning fikrlariga ham o'rin berilgan.

Kalit so'zlar: Adabiyot, loyiha ishlari, o'quv jarayoni, mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv, tanqidiy fikrlash, o'zbek xalq qo'shiqlari, madaniy meros, ilmiy-metodik asoslar.

МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЕКТНОЙ РАБОТЫ ПО ЛИТЕРАТУРЕ

Аннотация

Данная статья рассматривает значение проектной деятельности на уроках литературы, ее роль в активизации учебного процесса, развитии самостоятельного мышления и творческих способностей учащихся, а также возможности ее применения в образовании на примере проектной работы на тему узбекских народных песен. В статье обсуждаются научно-методические основы проектной деятельности и ее роль в обучении литературе. Также в статье приводятся мнения литературоведов, таких как Н.Рахмонов, А.Муродов, З.Турсунов и М.Кодиров.

Ключевые слова: Литература, проектная деятельность, учебный процесс, самостоятельное мышление, творческий подход, критическое мышление, узбекские народные песни, культурное наследие, научно-методические основы.

METHODOLOGY FOR ORGANIZING PROJECT WORK IN LITERATURE

Abstract

This article examines the significance of project-based learning in literature classes, its role in activating students in the educational process, developing independent thinking and creative abilities, as well as the possibilities of its application in education, using the example of a project on Uzbek folk songs. The article discusses the scientific and methodological foundations of project activities and their role in teaching literature. The article also includes opinions of literary scholars such as N. Rakhmonov, A. Murodov, Z. Tursunov, and M. Qodirov.

Key words: Literature, project-based learning, educational process, independent thinking, creative approach, critical thinking, Uzbek folk songs, cultural heritage, scientific-methodological foundations.

Kirish. Adabiyot - inson ruhining ko'zgusi, o'tmish va kelajak o'rtasidagi ko'prik, madaniy merosimizning bebaho xazinasidir. Uni o'rganish, faqatgina matnlarni o'qib tushunish bilan cheklanmasdan, balki chuqur tahlil, tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuvni talab qiladi. Aynan shu jihatlarida loyiha ishlari adabiyot fanlarida o'ziga xos ahamiyatga ega.

Birinchidan, loyiha ishlari o'quvchilarga o'z qiziqishlariga mos ravishda, tanlangan mavzuni chuqur o'rganishga imkon yaratadi. Bu esa ularning o'quv jarayonida faol ishtirok etishini va mustaqil fikrlash qobiliyatining rivojlanishini ta'minlaydi. O'quvchilar o'zlarining savollariga javob izlash, materiallarni tahlil qilish va xulosalar chiqarish orqali muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlash mahoratini o'stiradilar. Shuningdek, loyiha ishlari o'qirmanlarni ilmiy tadqiqot usullari bilan tanishtiradi. Ular manbalarni to'plash, tadqiqot savollarini shakllantirish, ma'lumotlarni tahlil qilish va tadqiqot natijalarini taqdim etish ko'nikmalariga ega bo'ladilar. Bu jarayon professional darajada bo'lmasa-da, tadqiqotning ilk bosqichidir, ularda ilm dunyosiga nisbatan taassurot uyg'otadi. Bu ko'nikmalar nafaqat adabiyot fanlarida, balki ularning kelgusi akademik va professional hayotlarida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Ikkinchidan, o'quvchilar loyihalar orqali o'z ijodiy potentsiallarini namoyish eta oladilar. Ular tanlangan mavzulari bo'yicha turli xil ijodiy shakllarni (masalan, insho, taqdimot, video, sahna ko'rinishi) yaratish orqali o'z fikrlarini erkin ifoda

etish mahoratini o'stiradilar. Bu adabiyotni faqatgina nazariy jihatdan o'rganish bilan cheklanmasdan, balki unga ijodiy yondashish yo'lini ham ochib beradi. Loyiha ishlari, talabalarga adabiyotni faqatgina o'tmishning bir yodgorligi sifatida emas, balki bugungi kun va kelajak uchun ham dolzarb bo'lgan g'oyalar va muammolarni aks ettiruvchi manba sifatida ko'rsatadi. Ular tanlangan asarlarni o'rganish orqali, o'zlari yashab turgan jamiyatdagi muammolarni anglash va ularga o'z yechimlarini topishga harakat qilishlari mumkin.

Uchinchidan, loyiha ishlari o'quv jarayonini yanada interaktiv va qiziqarli qiladi. Bu jarayonda o'qituvchining ma'ruzasini tinglash bilan cheklanmasdan, balki o'zaro hamkorlikda o'rganish, fikr almashish va ijodiy mahsulotlar yaratish orqali faol ishtirok etadilar. Bu esa ularning o'quv jarayoniga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi va bilimlarni yanada chuqur o'zlashtirishlariga yordam beradi.

Adabiyotlar sharhi. N. Rahmonov "Adabiyot o'qitish metodikasi" asarida loyiha ishlarini qanday qilib samarali o'tkazish va o'quvchilarning ijodiy yondashuvini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar beradi. Ushbu asar o'quv jarayonini interaktiv va qiziqarli qilish imkoniyatini yaratadi. A.Murodovning "Ta'limda loyiha uslubi" kitobi esa ta'lim jarayonida loyiha uslubining o'rni va ahamiyatini tahlil qiladi. Murodov, loyiha ishlarining o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, ijodiy yondashuvni oshirish va o'zaro hamkorlikni kuchaytirishdagi rolini ta'kidlaydi. N. Rahmonov "O'qitishda

ijodiy yondashuv" o'qituvchilarga o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda loyiha ishlaridan qanday foydalanish mumkinligini ko'rsatadi. Rahmonov loyiha ishlarining o'quvchilarga o'z fikrlarini erkin ifoda etish, muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini o'stirish imkonini berishini ta'kidlaydi. Z.Tursunovning "Adabiyot o'qitish metodikasi" asari, adabiyot fanida loyiha ishlarining o'rni va ahamiyatini o'rganish bilan bir qatorda, ularning o'quvchilarga adabiy asarlarni chuqurroq tushunish, ularni tahlil qilish va o'z fikrlarini ifoda etish imkonini berishini ta'kidlaydi. M. Qodirov "Milliy madaniyat va ta'lim" asari orqali loyiha ishlarining milliy madaniyatni o'rganish va saqlashdagi ahamiyatini yoritadi. Qodirov loyiha ishlarining o'quvchilarga o'z xalqining madaniy merosini o'rganish, uni kelgusi avlodlarga yetkazish va milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'usini shakllantirishda muhim rol o'ynashini ochib beradi.

Asosiy qism. Quyida loyiha ishidan namuna ko'ramiz:

Loyiha nomi: "O'zbek xalq Qo'shiqlari"

Loyiha maqsadi: O'zbek xalq qo'shiqlari bilan tanishish, matnlarning ma'nosini tushunish va qo'shiqlarda o'zbek xalqining hayoti, urf-odatlar va orzu-umidlari qanday aks etganini bilib olish.

Loyiha vazifalari:

O'zbek xalq qo'shiqlarining qanday turlari borligini o'rganish. (Masalan: laparlar, yallalar, qo'shiqlar, terma, ayitishuvlar va h.k.)

Har bir turdagi qo'shiqlar nima haqida kuylanishini aniqlash. (Masalan: mehnat, bayramlar, o'yinlar, tabiat, sevgi, otana, vatanga muhabbat va h.k.)

O'zingizga yoqqan 2-3 ta o'zbek xalq qo'shig'ini tanlab, ularni tinglash va matnini o'qib tushunish.

Tanlangan qo'shiqlar matnidagi so'zlarning ma'nosini izohlash. (Agar tushunilmagan so'zlar bo'lsa, lug'atdan foydalanish)

Tanlangan qo'shiqlarda o'zbek xalqining hayoti, urf-odatlar va orzu-umidlari qanday ifodalanganini o'z so'zlaringiz bilan gapirib berish.

O'zbek xalq qo'shiqlari yordamida o'zbek xalqi qanday ekanligini bilib olish.

O'zbek xalq qo'shiqlari bizga nimani o'rgatishi mumkinligi haqida o'z fikrlaringizni bildirish.

Loyiha ishi shakli: (O'quvchilar ixtiyoriy tanlab oladilar)

Taqdimot: Tanlangan qo'shiqlar haqida ma'lumot berish, ularning matnini o'qish, qo'shiqni tinglatish va o'z fikrlarini gapirib berish. (PowerPoint yoki slaydlar yordamida)

Albom tayyorlash: Tanlangan qo'shiqlar uchun chizilgan rasmlar, applikatsiyalar yoki kollajlar tayyorlash, ularga qo'shiq matnlarini yozish va o'z fikrlarini yozish.

Ijro: O'zi tanlangan qo'shiqni aytish va o'z fikrlaringizni aytib berish.

Loyiha ishi baholash mezonlari:

Mavzuning o'zlashtirilishi darajasi.

Tanlangan qo'shiqlarning tahlili.

O'z fikrlarini ifoda eta olish qobiliyati.

Ijodiy yondashuv va topshiriqni bajarish sifatining yaxshiligi.

Taqdimot yoki ishning originalligi va tushunarli bo'lishi.

O'qituvchi tomonidan berilishi kerak bo'lgan qo'shimcha tavsiyalar:

Loyiha ishi uchun qo'shiqlar tanlashda, o'zbek xalq qo'shiqlarining turli janrlaridan namunalarini olishga harakat qiling.

Qo'shiqlarni tinglayotganingizda ularning ohangiga va kayfiyatiga e'tibor bering.

Tanlangan qo'shiqlar matnini o'rganishda o'z so'zlaringiz bilan tushuntirishga harakat qiling.

Loyiha ishini bajarishda ota-onalar, o'qituvchilar yoki opa-akalar yordamidan foydalanishingiz mumkin.

Ushbu topshiriq yordamida sizlar o'zbek xalq qo'shiqlari dunyosiga sayohat qilib, o'zbek xalqining boy merosi bilan tanishasiz. O'zbek xalq qo'shiqlari nafaqat oddiy qo'shiqlar, balki ular orqali siz o'z xalqingizning ruhi, tarixi va madaniyati bilan yaqindan tanishasiz.

Muhokama va natijalar. Loyiha ishi o'zbek xalq og'zaki ijodiyotining bir qismi bo'lgan qo'shiqlarni o'rganish orqali, milliy madaniy merosni saqlash va kelgusi avlodlarga yetkazishga xizmat qiladi. Ilmiy jihatdan bu loyiha o'zbek xalqining an'anaviy madaniyatiga qiziqish uyg'otadi va bu madaniyatni saqlashga qaratilgan amaliy qadamlardan biridir. Unda o'zbek xalq qo'shiqlari janri, ularning mavzusi, ifodasi, matn tuzilishi, musiqiy xususiyatlari o'rganiladi. Ilmiy jihatdan bu turli folklor janrlarining o'ziga xosliklarini o'rganishga yordam beradi. O'quvchilar o'zlarining tadqiqotlari orqali folkloristik materiallarni to'plash, tahlil qilish va xulosalar chiqarish ko'nikmalariga ega bo'ladilar. Qo'shiqlarning matnini o'rganishda filologiya fanining asosiy tamoyillariga amal qilinadi. Matnlarning lug'aviy va uslubiy xususiyatlari tahlil qilinadi, so'zlarning ma'nosi, badiiy san'atlar (o'xshatish, istiora, takror va h.k.), lirik qahramonning o'rni va hissiyoti o'rganiladi. Bu esa, o'quvchilarga nutq madaniyatini o'stirish, o'z fikrlarini aniq va ravon ifodalash, adabiy matnlarni tahlil qilish ko'nikmalariga ega bo'lishga yordam beradi. Ilmiy jihatdan bu matnlarni tushunish va talqin qilishda yordam beradi. Loyihaning o'quv jarayoniga tatbiq etilishi, o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'usini shakllantirishga, vatanparvarlik hissini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, loyiha orqali, o'quvchilar guruh bo'lib ishlash, tadqiqot olib borish, ma'lumotlarni tahlil qilish, o'z fikrlarini ifoda etish ko'nikmalariga ega bo'ladilar. Ilmiy jihatdan bu yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash va ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Adabiyot fanlarida loyiha ishlari talabalarining faollashuvi, mustaqil fikrlash qobiliyatining rivojlanishi, ilmiy-tadqiqot ko'nikmalarining shakllanishi, ijodiy yondashuvning rivojlanishi va o'quv jarayonining qiziqarli bo'lishiga xizmat qiluvchi muhim o'quv vositasidir. Loyiha ishlari adabiyotni faqatgina o'rganish emas, balki uni anglash, tahlil qilish, tanqidiy baholash va o'z hayotimizga tatbiq etishning eng yaxshi usullaridan biridir. Shu sababli loyiha ishlarini adabiyot fanlarida o'quv jarayonining ajralmas bir qismi sifatida ko'rish va qo'llash juda muhimdir.

ADABIYOTLAR

1. Murodov, A. Ta'limda loyiha uslubi/Fan va texnologiya. - 2019. Toshkent - 184 bet
2. Rahmonov, N. Adabiyot o'qitish metodikasi/O'qituvchi. - 2018. Toshkent - 352 bet
3. Rahmonov, N. O'qitishda ijodiy yondashuv/Akademnashr. - 2020. Toshkent - 196 bet
4. Tursunov, Z. Adabiyot o'qitish metodikasi/Samarqand. - 2017. Samarqand - 280 bet
5. Qodirov, M. Milliy madaniyat va ta'lim/Sharq. - 2016. Toshkent - 216 bet
6. Karimov, S. Tadqiqot metodologiyasi/Navro'z. - 2021. Toshkent - 240 bet
7. Murodov, A. O'zbek folklori/Buxoro davlat universiteti. - 2022. Buxoro - 312 bet
8. Qodirov, M. O'zbek adabiyoti tarixi/Tafakkur. - 2019. Toshkent - 480 bet
9. Tursunov, Z. Adabiyot va madaniyat/Farg'ona davlat universiteti. - 2014. Farg'ona - 160 bet